

ЛІНГВАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУАЛІЗОВАНОГО ОБРАЗУ БОГА В САКРАЛЬНІЙ КАРТИНІ СВІТУ БОГДАНА ЛЕПКОГО

LINGUALIZATION OF THE CONCEPTUALIZED IMAGE OF GOD IN THE SACRED PICTURE OF THE WORLD OF BOHDAN LEPKYI

Коцяба І.А.,

orcid.org/0000-0002-4064-7963

*аспірантка кафедри загального мовознавства і слов'янських мов
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

У статті проаналізовано концепт «Бог», що є одним із ядерних у сакральній картині світу Богдана Лепкого, має здатність моделювати її як сукупність ментальних смислів та знаходить своє вираження в мові. Тому вважаємо дослідження цієї системи знань, що закріплені за цією лінгвоментальною одиницею в українській етнокультурі, актуальним. Метою статті було з'ясувати семантико-когнітивну природу концептуалізованого образу Бога у поетичній творчості Б. Лепкого для поглиблення нашого розуміння сакральної картини світу автора. Матеріалом дослідження послужили поетичні тексти тривалий час незаслужено замовчуваного українського письменника першої половини ХХ ст. Б. Лепкого. Лінгвалізація образу Бога засвідчила, що автор поетизує різних богів, демонструючи в такий спосіб давність етнічних вірувань та історичну тривалість, проте перевагу віддає єдиному християнському Богу, з яким пов'язує відродження України. Під час аналізу було виявлено основні засоби його вербалізації, семантико-конотативні особливості, словотвірні і сполучувальні можливості різних імен концепту. Встановлено когнітивну багатогранність дослідженого концепту, його полісемантичність, амбівалентну природу, кореляції з етнічною та релігійною картинами світу, а також специфічне індивідуально-авторське забарвлення, що поглиблює зміст відповідного кванту знання. Дослідження показало, що, дотримуючись етнічної релігійної практики, Б. Лепкий також передає своє авторське світовідчуття, що й визначає специфіку проаналізованого сакрального образу. Перспективи дослідження вбачаємо, з одного боку, в подальшому ґрунтовному студіюванні індивідуально-авторської картини світу Б. Лепкого, а з іншого – у поглибленні уявлень про сакральну картину світу.

Ключові слова: концепт «Бог», сакральна картина світу, вербалізатор, концептуальний смисл, Б. Лепкий.

The article analyzes the concept of «God», that is one of the core in the sacred picture of the world of Bohdan Lepkyi, has the ability to model it as a set of mental meanings and finds its expression in language. Therefore, we consider the study of that system of knowledge assigned to this linguo-mental unit in the Ukrainian ethnoculture to be relevant. The aim of the article was to clarify the semantic and cognitive nature of the conceptualized image of God in the poetic work of B. Lepkyi to deepen our understanding of the sacred picture of the author's world. The material of the research was the poetic texts of the long time undeservedly silenced Ukrainian writer of the first half of the twentieth century B. Lepkyi. The linguization of the image of God has shown that the author poetizes various gods, thus demonstrating the antiquity of ethnic beliefs and historical duration, but prefers the only Christian God with whom he connects the revival of Ukraine. During the analysis the main means of its verbalization, semantic-connotative features, word-forming and connecting possibilities of different names of the concept were revealed. The cognitive versatility of the researched concept, its polysemanticity, ambivalent nature, correlations with ethnic and religious pictures of the world, as well as specific individual-author coloring, which deepens the content of the corresponding quantum of knowledge, are established. The study showed that, adhering to ethnic religious practice, B. Lepkyi also conveys his authorial worldview, which determines the specifics of the analyzed sacred image. We see the prospects of the study, on the one hand, in the further thorough study of the individual author's picture of the world of B. Lepkyi, and on the other hand, in the deepening of ideas about the sacred picture of the world.

Key words: concept «God», sacred picture of the world, verbalizer, conceptual meaning, B. Lepkyi.

Постановка наукової проблеми та її значення. На кожному етапі свого розвитку наука збагачується новими поглядами щодо власної сутності, завдань, місця людини, внаслідок чого змінюється наукова парадигма та методика дослідження. Проте це є свідченням поглиблення знань і поступу людської думки, а не запереченням набутого досвіду. Погляд на мову як складне для аналізу явище, що не замикається саме в собі певною мірою зумовлений проникненням у мовну царину теоретичних питань сфери інженерії, зокрема штучного інтелекту, соціології, політології, етно-

логії тощо. Запозичивши питання когніції, лінгвістика перетворюється на сукупну науку з центральним для неї антропоцентричним підходом, зі своїм термінологічним апаратом, де основним є поняття концепту. Дослідження цієї системи знань, що закріплені за цією мовно-ментальною одиницею, залишається актуальним упродовж досить тривалого часу. Особливе зацікавлення вони викликають у тезаурусах письменників як свідчення їхнього індивідуально-авторського світовідчуття. В останні десятиліття помітно активізувався інтерес саме до релігійних текстів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Однією з вагомих постатей у літературному процесі, насамперед на теренах Західної України, є Богдан Лепкий, поетичні зразки якого наскрізь релігійні. Уся його творчість просякнута сакральними образами, мотивами, темами. Дослідник поетичної творчості письменника Р. Пазюк зазначає, що митець виховувався в глибоко релігійній сім'ї, адже був сином греко-католицького священника, внуком церковного діяча о. Михайла Глібовицького. Окрім того, на нього вплинуло знайомство з М. Шашкевичем, який також був священником. Цими фактами науковець аргументує те, що в 95 % поезій наявні елементи сакрального [9, с. 35]. Одним із найважливіших з-поміж них є концептуалізований образ Бога, який у запропонованій статті тлумачимо як концепт. Концепт (концептосферу) «Бог» та інші сакральні концепти в різний час досліджували Т. Вільчинська, Т. Космеда, П. Мацьків, М. Скаб, Л. Шевченко, О. Ясіновська та ін.

Зауважимо, що всі вони мають здатність моделювати сакральну картину світу як сукупність ментальних смислів та знаходять своє вираження в мові, тобто є концептуально-мовними утвореннями, що розглядаються в контексті індивідуально-авторської та етнічної картин світу. За словами В. Ніконової, «...в художньому творі реальний світ представлено за допомогою системи словесних поетичних образів, яка створює художню модель світу (фіктивний світ, текстовий світ)» [8, с. 231], а щодо образу, то в когнітивній стилістиці його кваліфікують як «категорію свідомості, за допомогою якої людина здатна зрозуміти таємниці слів, смисл поетичного тексту, оскільки образ є втілене розуміння» [8, с. 232].

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, аби з'ясувати семантико-когнітивну природу концепту «Бог» у поетичній творчості Б. Лепкого. Основними завданнями є виявити вербалізатори аналізованого концепту, його семантико-аксіологічну природу, словотвірні і сполучувальні можливості назв Бога в досліджуваних текстах, що поглибить наше розуміння сакральної картини світу автора. Адже, як зазначав Е. Сепір, «читати між рядками варто навіть тоді, коли ці рядки не записані на папері» [11, с. 285]. Разом із цим розуміємо, що вербалізований концепт є мінімальним «пакетом» інформації [2, с. 5]. Щодо семантичного простору імені концепту, то погоджуємося з думкою М. Скаб, яка під ним розуміє «усю сукупність його значень, які функціонують у мові й мовленні та реалізуються в усіх напрямках розгортання семантики слова – семантичному

(розширення значеннєвої структури слова), словотвірному (утворення похідних від аналізованого слова) та синтагматичному (сполучувальних властивостях аналізованого слова)» [12, с. 80].

Опис досліджуваного концепту здійснюємо за допомогою методу семантико-аксіологічного поля, запропонованого Т. Вільчинською, який вважаємо найоптимальнішим. «Використання подібної методики, – на думку дослідниці, – передбачає аналіз концепту в когнітивному, семантичному, семіотичному, комунікативному та інших аспектах» [1, с. 97]. Також використовуємо окремі прийоми аналізу Н. Слухай, застосовані нею для характеристики художнього образу в позиціях суб'єкта осмислення, суб'єкта зіставлення й об'єкта зіставлення [13, с. 22].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Дослідження концепту «Бог» показало, що в поетичних текстах Б. Лепкого він характеризується розгалуженим рядом номінацій, представлених як однокомпонентними, так і двокомпонентними одиницями на зразок: *Бог, Господь, Біг, Христос, Ісус, Отець, Син, назарей, Спаситель, Бозя та Пан Біг, Господь Бог, Святий Дух, Бог Предвічний, Бог Всевишній, Пан Небес, Бог України, вище Провидіння*. Пор.: «Що Бог один лиш знає» [5, с. 249]; «Таж і Господь велить / У законах своїх, / Щоб на світі любить / Без різниці усіх» [4, с. 258-259]; «І миру нашого дасть Біг!» [4, с. 190]; «Муки колись Христос за нас прийняв» [10, 518]; «Лиш назарей, Ісус!» [4, с. 352]; «А діти вголос: – «Ми хочем до Бози...» [7, с. 433] і «А Пан Біг що на це?» [4, с. 200]. Уживання номінативної словосполуки *Пан Біг* мотивується, очевидно, польським впливом. Привертають увагу і парафрастичні найменування на кшталт *Пан небес*: «Боже наш! / Пане небес!» [3, с. 132]. Із метою інтимізації автор вживає також займенники *Він, Ти*: «То йдім туди, де кличе Він / Через кордони, ген, над Дін!» [4, с. 148].

Бог мислиться письменником як невіддільний від України, що зафіксовано в поширеному звертанні: «О милий Боже України!» [5, с. 229].

У поетичній творчості Б. Лепкого за аналогією до Біблії Бог зображується як Триєдиний, напр.: «Во ім'я Отця і Сина, – / Най буде ніч горобина, / І Святого Духа, – / Най буде завірюха» [4, с. 340].

Водночас є всі підстави констатувати, що в картині світу письменника досліджуваний концепт реалізується як когнітивно багатогранний і полісемантичний. Загалом виявлено багато спільних компонентів в авторському світобаченні й релігійній картині світу, зокрема ті аспекти семантики, що ґрунтуються на розумінні Бога як «Того,

хто воскрес із мертвих»: «*Що з Воскресенням Божим і з весною / Народ собі добуде краю долю*» [4, с. 210] і «Того, хто створив рай»: «*Ще твій край / Буде неначе в Бога рай*» [4, с. 324].

Здебільшого авторські концептуальні смисли помітно розширюють семантику образу. Наслідуючи церковні канони, Б. Лепкий насамперед демонструє традиційне осмислення Бога, відповідно до його біблійного розуміння. Звідси Бог – це передусім «Той, хто є втіленням низки ознак», як-от: «всевідання, всезнання»: «*А Бог один хіба це тільки знав*» [4, с. 204]; «всемогутності»: «*Божа сила!...Війну спину!*» [3, с. 131]; «всебачення»: «*Ти бачив, Боже!*» [4, с. 217]; «всеприсутності»: «*Втишіться, Господь з вами*» [4, с. 352], «доброти»: «*О Боже, таж ти не з каміння*» [3, с. 131], «вічності»: «*Бог предвічний...*» [3, с. 74], «милосердя»: «*Бо життя – це Божа ласка, / милий друже!*» [3, с. 172]; «краси»: «*І відблиск Божої краси*» [6, с. 241] і под. Подібні смисли реалізуються в позиції суб'єкта осмислення.

Крім указаних, важливе місце в структурі досліджуваного концепту займають такі смисли, як: «Той, хто створив світ і опікується ним»: «*І Ти, Всевишній, що правиш над світом, / І печалилися мушкою і цвітом, / І пташкам стелиш на галузці ложе*» [7, с. 434] (при цьому автор нерідко використовує словосполучення *світ божий*: «*По світі божому, великому, / Як по полі дикому*» [3, с. 125]); «Той, хто управляє людьми»: «*Жили ви чесно, як Господь велів*» [5, с. 258]; «Той, локусом якого є небо»: «*О Господи з небес*» [5, с. 255] або «*І навіть, схоче Бог, що в небі буду*» [3, с. 89]; «Той, у якого вірять»: «*Так за Христа терпіли християни, / Тому, бо вірні були*» [4, с. 217]. Полісемантичну природу концептуалізованого образу засвідчують й інші смисли, як-от: «Той, у кого добрі помисли»: «*О Христе, Христе! / Ти бажав собі, / Щоби не було кривди на землі, / Щоби по правді кожний в світі жив, / Своім язиком Господа хвалив*» [3, с. 138]; а відтак, «Той, до якого відчують почуття вдячності»: «*Гурток людей, немов сім'я одна, / Сердечно Богу дякує за все*» [4, с. 152]; «Якого прославляють, вихваляють, до кого звертаються у молитвах»: «*Як не молитись Тобі?*» [3, с. 132]; у віршах для дітей – «Якого боготворять діти»: «*Й невинні серця, діточки, / До Господа несуть*» [3, с. 132] та «величають тварини, птахи, комахи»: «*Мушки гудуть, пташки співають, / Піснями Бога величають*» [7, с. 467].

В етносвідомості українців Бог всемогутній та здатний наділяти людей матеріальними і нематеріальними благами. У структурі аналізованого концепту це знаходить вираження в такому смис-

ловому фрагменті, як: «Той, хто наділяє різними благами»: «*На те й розум Панбіг дав, / Щоб про завтра пам'ятав*» [3, с. 191]. Зауважимо, що зафіксовано паралельне написання найменувань *Пан Біг* і *Панбіг* з однаковим функціональним навантаженням.

Не менш важливими семантичними компонентами є «Той, хто навчає»: «*Де ж ці слова, що їх учив Христос?*» [4, с. 199] і «Той, хто асоціюється зі словом»: «*Господнє слово глаголати? / Господнє слово і – гармати! / Господнє слово і – шрапнелі!*» [5, с. 230].

Виявлено контексти, в яких Бог осмислюється як охоронець, заступник, що втілюється в концептуальному смислі «Той, хто охороняє, опікується»: «*Бог най останеться там! / Від Ногайця, Черкеси і Донця / Нехай він буде оборонця / Нашим жінкам. / ...Най пильнує сиріт / ... Нехай нагодує старців*» [3, с. 131]; «Який допомагає, жалує»: «*Боже, помагай!*» [3, с. 115] або «*Пожалуйтеся Богу*» [5, с. 233]. Бог завжди поруч із людиною: «*Так най нам свідком стане Бог!*» [5, с. 232], що експлікується в смислі «Той, хто є свідком людського життя», причому нерідко він і «Той, що у кожній людини свій»: «*З нас кожний храм свій власний має / І свій уквітчаний престіл. / В нім свого Бога величає / Молитвою думок і діл*» [3, с. 94].

Як і в біблійній традиції, Б. Лепкий осмислює Бога в образі судді, здатного вирішувати долю людей: «*Чи, може, вище Провидіння / Нам щось великого судило*» [3, с. 187], що презентує семантичний компонент у структурі концепту «Той, хто судить». Використане найменування парафразного типу засвідчує індивідуально-авторське розуміння Бога та демонструє певне переміщення концепту по оцінній шкалі в негативний бік. Подібні зміщення на аксіологічній лінійці в бік негативних конотацій засвідчує також смисл «Той, хто проявляє гнів»: «*Трудилися, як Ти велів – / За що ж твій гнів?*» [5, с. 230], який протиставляється іншим концептуальним фрагментам – «Той, хто милує»: «*Помилуй нас!*» [5, с. 229] і «Той, хто є розрадою для людей»: «*Тут Бог один розрадить і потішить*» [4, с. 349]. Усе це підтверджує амбівалентну природу концепту «Бог».

Знижені конотації супроводжують і такі концептуальні смисли: «Той, хто карає»: «*Всюди люди сумні-сумні, / Мов кара Господня*» [3, с. 140] або «*За нашу кривду най їх Бог поб'є...*» [4, с. 202]; «Той, якого можна розгнівити»: «*Будь тихо, жінко, Бога не гніви*» [4, с. 205]; «Той, хто буває байдужим до людей»: «*Не дав Бог щастя...*» [4, с. 216].

Господь мислиться письменником не лише в небесній, а й земній проекції, зокрема як «Той, хто народився серед людей, аби прийняти за них страждання»: «Що знов Христос родивсь між нами, / Родилась правда, мир, любов / І всепрощення» [3, с.199] (у наведеному контексті імплікується смисл «Той, хто уособлює правду, мир, любов, всепрощення») або «Що ж це? Хіба так, без цілі / Христос за нас розпинався?» [5, с. 221].

Характерною є реалізація в одному контексті декількох смислових компонентів, як-от: «Той, хто уособлює правду», «суддя», «обновитель», «спаситель»: «Богу правдивому. Він може / у нас перебувати, як в чорнилі / Залізо, може нас по хвилі / Вести, як вів Петра Спаситель, / Він наш суддя і обновитель, / Він нас нехоче покорити» [5, с. 232].

Сакрального значення в досліджуваних поетичних текстах нерідко набувають частини тіла Бога, зокрема *керваві ноги, пробитий бік*, що символізують жертвовність і прийняття мук задля спасіння людства: «Христос на це нічого нам не рік, / Лиш показав на свій пробитий бік, / Лиш показав керваві ноги нам / І серед них остався в полі сам» [3, с. 138], а також *Божі руки*: «Що злучили Божі руки, / Не розлучить чоловік» [3, с. 68], *божеські уста*: «Святі глаголи / Тремтять на Божеських устах» [3, с. 165], *ласкаве око*: «Прости, о Господи, прости / І не карай жорстоко! / На непростимі гріхи / Примкни ласкаве око» [4, с. 168]. У цих контекстах об'єктивується амбівалентна природа Бога, який може одночасно і карати, і виявляти ласку до людей. Автор висловлює віру і надію на краще майбутнє, яке пов'язує з Господом: «Не трать надії! Близький час, / Ще вчує світ Господній глас, / Господній він побачить палець, / І встане люд твій, як страждалець» [4, с. 324].

Під час дослідження поетичних текстів Б. Лепкого, зокрема у змалюванні історичного походу Ігоря Святославича, виявлено також назви язичницьких богів, як-от *Стрибог, Перун, Дажбог і Ладо*: «Се вітри, Стрибогові внуки женуть / З-над моря і на Ігоря воїв / Кидають калені стріли» [5, с. 330]; «Струї дощу потекли, Перун зірвався з припону, / Мов розлючений змії, побачив дубів корону» [5, с. 206]; «Ще дзвонять, мов дзвінки, / Ті співи в честь Дажбога» [4, с. 221], «Він гордий, ніби грецький бог, / Мов наш забутий Ладо» [4, с. 329]. Знаходимо в автора і давньогрецьких богів *Зевса і Феба*: «Життя і світ, мій пане, / Це не франкфуртська меса, / Це задуми і плани / Зевса» [5, с. 311], «Куди ж ти гониш, злotosяйний Фебе, / На скорій колісниці?» [4, с. 332]. Апелує він і до узагальненого

образу богів: «Людську хлань кленучи і в богів накликали кари» [5, с. 206]. Виведений у віршах також сукупний образ своїх богів: «Яким богам і чийй святині / Ти молишся? – Своїх святих благай» [7, с. 444]. Ще Б. Лепкий звертається до образу бога кохання: «Обличчя його, як у бога, / У бога молодого кохання» [7, с. 441]. Поетизація язичницьких богів засвідчує давність етнічних вірувань й історичну тривалість, хоча в контексті творів письменника це лише посилює віру в єдиного християнського Бога, з яким автор пов'язує відродження України: «Я вірю, як у Бога, / В відродження країни» [4, с. 94] (відповідний смисл реалізується в позиції об'єкта зіставлення).

Одна з важливих тем, яку порушує митець у своїх віршах, є війна, що також осмислюється автором у стосунку до Бога. Це втілюється у концептуальному смислі «Той, кому немає місця на війні»: «Ми Господа не кличем в бій, / Війна не Боже діло» [3, с. 131] або «Той, до кого звертаються у відчай»: «Життя заммерло. Люта кара / Зближається. О Боже! Боже! / Мов море, розлилось вороже / Військо незчисленне» [5, с. 229]. Загалом Бог осмислюється письменником як «Той, що протистоїть будь-якій злій силі, у тому числі й нечистій, та перемагає її»: «І де є Він, де є той Він, / Що чорта з люду гонить?» [4, с. 145].

Констатуємо також й інші особливості вербалізації аналізованого концепту, зокрема багато похідних від його основного імені та широкі сполучувальні можливості назв Бога. Наприклад, виявлено такі прикметники, як *божий*: «Весни Божої спокійно / дожидайся!» [3, с. 171], «Меркнуть зорі Божі» [3, с. 90], «...божими дощами» [3, с. 124]; *божеський*: «Святі глаголи / Тремтять на божеських устах» [3, с. 165]; *побожний*: «Молитви шепотить побожній» [3, с. 164]. Фіксуємо використання прислівників *боговійно, богомільно*: «Так спокійно, боговійно, / Як давно було мені» [3, с. 133]. «Ступають тихо, богомільно» [4, с. 151]. Також засвідчено демінутив *Бозя*. У поетичних текстах спостерігаємо лексеми, які етимологічно пов'язані з номеном *Бог*, але з плином часу втратили цей зв'язок, зокрема: *заубога, небіж, збіжжя, небога, вбогий*. Похідними від назви *Бог* є слова *богиня, бігме*: «Людєй бігма» [3, с. 104]. Широко представлений словотвірний ряд і такими назвами, як *Господній, Ісусовий, Христовий*, напр.: «Господнє слово глаголити?» [5, с. 230], а також *кара Господня, ісповідники Ісусові, Христовім вертограді* тощо.

Щодо сполучувальних можливостей імен Бога, то їх демонструють насамперед численні атрибутивні синтагми: *Божий світ, Божа ласка, Божії*

слова, Божеські уста, Божі руки, суд Божий, заповіді Божі, Божі святині, храми Божі, Боже діло, весна Божа, Божа воля, зорі Божі, Божі дощі, світ Божий, Божий дар, Божа краса, Божа сила, Божий рай («Так воля Божа, судьба ворожа, – / Її не відмінити» [4, с. 116]), а також Господнє слово, знання Господні, Господній глас, Господній палець, Господній світ. Атрибутивні конструкції з вербалізаторами концепту «Бог» побудовані за схемами: N + A: Бог Предвічний, Бог Всевишній та A + N: Святий Дух або оказіональна назва вище Провидіння. Поширеними при цьому в поезіях Б. Лепкого є поєднання ад'єктива з темпоральними (весна Божа, Божа година) й абстрактними іменниками (Божа воля, Божа кара) та назвами частин тіла (Божі руки, уста, очі).

Виявлено низку різнокомпонентних усталених словосполук на зразок: суд божий, іскра Божа, лиш один Бог знає, не гніви Бога, божий світ, Бог знає що, Боже крий, Богу духа дати, ей-Богу: «Розумів, що син одідичить много, / Дуже много – святу іскру Божу» [4, с. 274] або «А то, чужа опіка, Боже крий!» [4, с. 209]. Органічно вплітаються в канву поетичних творів Б. Лепкого паремійні одиниці, що сформувалися в народному уявленні давно, як-от зіставлення гостя з Богом: «Гість до хати – Бог до хати» [4, с. 256], представлено його іменем у позиції ОЗ.

Специфіку вербалізації концепту «Бог» у текстах Б. Лепкого засвідчують і різноманітні тропейні одиниці, що посилюють мовну експресію, зокрема епітетні *милий Бог* і *Бог милий*, *Бог предвічний*, *Бог праведний*; порівняльні (сполучникові і без): *я вірю, як у Бога* або *гість до хати – Бог до хати*; метафоричні: *Божа ліра*, *в Бога вівці завертає*; антитезні: *якщо не Бог*, */ А лиш юдей-*

ський цар та інші, які суттєво доповнюють семантику образу.

До Бога Б. Лепкий часто звертається, роздумуючи над життям і в моменти відчаю чи розчарування, що супроводжується відповідною експресією: «*І жив я з дня на день, без віри, без ідей... / О Боже! Я тоді всю силу горя змірив*» [3, с. 52]. Позитивні конотації нерідко експлікуються за допомогою займенників *мій*: «*Ах, мій Боже!*» [3, с. 55]; *мій ти*: «*Мій Ти Боже*» [3, с. 64]; *наш*: «*Що правди на землі нема, / Прости, прости наш, Боже!*» [4, с. 170].

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Отже, концептуалізований образ Бога у творчості Б. Лепкого осмислений у ракурсі поетичного хисту митця і з погляду людини-християнина, яка розуміє причину свого життя завдяки жертві Ісуса, а тому проявляє найвищі моральні цінності та устої у служінні Богу і людям на цій землі. Проведений аналіз доводить те, що концепт «Бог» є ядерним у структурі сакральної картини світу автора, полісемантичним і багатограним та характеризується амбівалентною природою. Свідченням позитивної в більшій і негативної в меншій мірі є насамперед його семантика, а також сполучувальні та словотвірні можливості імен концепту, які довершують розуміння образу Бога. Дослідження показало, що, дотримуючись етнічної релігійної практики, Б. Лепкий також передає своє авторське світовідчуття, що й визначає специфіку проаналізованого сакрального образу. Перспективи дослідження вбачаємо, з одного боку, в подальшому ґрунтовному студіюванні індивідуально-авторської картини світу Б. Лепкого, а з іншого – у поглибленні уявлень про сакральну картину світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вільчинська Т. Концепт-образ бог у мовно-концептуальній картині світу І. Величковського. *Стил*. Београд, 2008. № 7. С. 95-104.
2. Жаботинская С. А. Когнитивная лингвистика : принципы концептуального моделирования. *Лінгвістичні студії*. Черкаси, 1997. Вип. 2. С. 3-11.
3. Лепкий Б. Вибрані твори : у 2 т. / упоряд., авт. передм. Н. І. Білик, Н. І. Гавдида. Київ : Смолоскип, 2011. Т. 1. 606 с.
4. Лепкий Б. Твори : в 2 т. / упоряд., авт. вступ. ст. та прим. Ф. П. Погребенник. Київ : Наукова думка, 1997. Т. 1 : Поетичні твори. Прозові твори. Мемуари. 845 с.
5. Лепкий Б. С. Твори : в 2 т. / упоряд., авт. передм. та приміт. М. М. Ільницький. Київ : Дніпро, 1991. Т. 1: Поезія. Оповідання і нариси. Історичні повісті. 861 с.
6. Лепкий Б. С. Поезії / редкол. : В. В. Біленко та ін. ; упоряд. вступ. ст. та прим. М. М. Ільницький. Київ : Рад. письменник, 1990. 383 с.
7. Лепкий Б. Поезії. Тернопіль : Джура, 2005. 500 с.
8. Ніконова В. Г. Концептуальне поле СВІТ ЛЮДИНИ у трагедіях Шекспіра. *Мова і культура: наук. щоріч. журнал*. Київ : Вид. Дім Дмитра Бураго, 2004. Вип. 7. Т. IV. Ч. 2. Лінгвокультурологічна інтерпретація тексту. С. 229-236.
9. Пазюк Р. Поетичні твори Богдана Лепкого з елементами сакрального (аспект форми). *Науковий вісник Чернівецького національного університету. Слов'янська філологія*. 2013. Вип. 697-699. С. 35-39.

10. Розсипані перли : Поети «Молодої Музи» / упоряд., авт. передм. та прим. М. М. Ільницький. Київ : Дніпро, 1991. 710 с.

11. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии: пер. с англ. / общ. ред. и вступ. ст. А. Е. Кибрика. Москва : Прогресс. Изд. Группа «Универс», 1993. 654 с.

12. Скаб М. Динаміка семантики концепту ДУША в українській мові. *Українська мова*, 2007. №3. С. 80-89.

13. Слухай Н. Художественный образ в зеркале мифа этноса: М. Лермонтов, Т. Шевченко. Київ, 1995. 486 с.

УДК 811.161. 2'373.21 (477.84+477.86)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.2.4>

МІКРОТОПОНІМИ ПРЕФІКСАЛЬНО-НУЛЬОВОГО ТИПУ НА ТЕРЕНАХ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ОПІЛЛЯ

MICROTOPONYMS OF THE PREFIX-ZERO TYPE IN THE TERRAIN OF THE SOUTH-WESTERN OPILLA

Лужецька О.Б.,

orcid.org/0000-0002-9238-1378

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету

Наукові розвідки у сфері вивчення топонімного словотвору досі не втрачають своєї актуальності. Адже як загальні, так і власні географічні найменування є органічним компонентом кожної мовної системи та підпорядковуються її нормам та закономірностям.

Тим не менше кожен регіон вирізняється наявністю свого часу сформованих структурно-словотвірних моделей із відповідними кількісно-якісними показниками, що пов'язано передусім з історією його заселення, взаємодією мов і діалектів тощо.

У статті розглянуто один з основних підходів до аналізу пропріальної деривації, а саме префіксацію у межах морфологічного термінотворення на прикладі 240 монолексемних фактів, зафіксованих у синхронії на території Рогатинщини й Галичини Івано-Франківської області та Бережанщини й Підгаєччини Тернопільської області.

Встановлено, що з-посеред репрезентантів трьох різновидів афіксації назви префіксально-нульового типу на землях Південно-Західного Опілля малопоширені з огляду на обмежені словотвірні можливості своїх формантів. Це є характерним явищем і для решти етнографічних регіонів України.

Найбільшою продуктивністю з-поміж усіх типових для обстежуваного краю відзначилися афікси *за-* і *під-*, відповідно 105 та 83 одиниці. Раритетними однак на цій території виявилися різновиди з префіксами між- (межи-), на-, над- (понад-). Їх мотивувальними основами слугують як пропріативи, так й апелятиви в називному або орудному відмінку однини або множини. Попри те, що у лексикографічних документах XIV–XVII ст. побутують утворення на зразок *Загорá*, *Підліс*, у діакронії вони є фактично рідкісними прикладами. Крім цього, з'ясовано семантико-дериваційні особливості мікротопонімів префіксально-нульового типу у світлі наукових розвідок українських та зарубіжних дослідників та представлено їх відповідні квантитативні показники.

Ключові слова: мікротопонім, пропріатив, дериват, формант, апелятив.

Scientific explorations in the field of toponymic word-formation still do not lose their relevance. After all, both general and proper geographical names are an organic component of every language system and are subject to its norms and regularities.

Nevertheless, each region is distinguished by the presence of structural and word-forming models formed in its time with corresponding quantitative and qualitative indicators, which are primarily related to the history of its settlement, the interaction of languages and dialects, etc.

The article examines one of the main approaches to the analysis of proper derivation, namely prefixation within morphological term formation using the example of 240 monolexic facts recorded in synchrony on the territory of Rohatyn and Halychyna of Ivano-Frankivsk region and Berezhany and Pidhaitsi of Ternopil region.

It was established that among the representatives of the three types of affixation, names of the prefix-zero type in the lands of South-Western Opil'a are not common due to the limited word-forming possibilities of their formants. This is a characteristic phenomenon for the rest of the ethnographic regions of Ukraine.

Affixes *za-* and *sub-*, respectively 105 and 83 units, were noted for the highest productivity among all typical for the examined region. However, varieties with the prefixes *inter-* (border-), *na-*, *nad-* (over-) turned out to be rare in this territory. Their motivational bases are both propriatives and appellatives in the nominative or instrumental singular or plural.